

Η Θ Ι Κ Η.

§. 1.

Η τῆς ψυχῆς δύναμις, μετὴν ὁποῖαν κρίνομεν καὶ συλλογίζομεθα (Λογ. §. 28.), ὀνομάζεται Λογικὸν, καὶ Λόγος ὀρθός. Ταύτην τὴν δύναμιν μόνος ὁ ἄνθρωπος ἠξιώθη ἀπὸ τὸν πανάγαθον Θεόν· δι' αὐτῆς ὑπερβαίνει ὅλην τὴν ὀρατὴν κτίσιν, ἐπειδὴ μανθάνει τέχνας καὶ ἐπισήμας, εὕρισκει νέας ἀληθείας, συνιστᾷ πόλεις, διοικεῖ πολιτείας, καὶ ἐκτελεῖ ὅλα τὰ θαυμάσια ἔργα, τὰ ὅποια κἀνὲν ἄλλο κτίσμα δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ ἐπὶ τῆς Γῆς.

§. 2. Δι' αὐτῆς τῆς δυνάμεως βάλλει ὁ ἄνθρωπος διαφορῶς σκοποὺς εἰς τὸν νοῦν του, καὶ εὕρισκει τὰ μέσα, μετὰ ὅποια δύναται νὰ τοὺς ἐπιτύχῃ· ἐκ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ πράξῃ ὅ,τι σοχαθῆ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον· βλέπομον δὲ ὅτι δὲν πράττει πάντοτε, ὅσα γλυκύνουν τὰς αἰσθήσεις του, ἀλλὰ σέργει καὶ τὰ ἐναντία, εἰάν εἶναι χρήσιμα· οὕτω Π. χ. πίνει πικρὰ ἰατρικὰ διὰ νὰ ἀπολάυσῃ τὴν ὑγιείαν του, ὅταν ἀσθενῇ· κοπιᾷζει, διὰ νὰ προκόψῃ· ταλαιπωρεῖται ἐλευθέρως καὶ θεληματικῶς, διὰ νὰ εὐτυχήσῃ· ἡ δύναμις αὕτη, μετὴν ὁποῖαν καταφρονεῖ τὰ τερπνὰ, καὶ προκρίνει διὰ τὸ συμφέρον του τὰ λυπηρὰ, λέγεται **θέλησις**.

§. 3. Ὁ ὀρθὸς λόγος (§. 1.) εὕρισκει **Τὶ** πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἡ θέλησις τὸ βάλλει εἰς πρᾶξιν· ὅσα δὲ ἐγκρίνει ὁ ὀρθὸς λόγος διὰ τὸν ἄνθρωπον, λέγονται **ἀγαθά**· εἶναι λοιπὸν κριτῆς τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ πρᾶξις

λέγεται ἀρετή. Κρίνει δὲ τὸ ἀγαθὸν ὁ ὀρθὸς λόγος διὰ τινων νόμων, καὶ κανόνων, τοὺς ὁποίους μᾶς διδάσκει ἡ ἐπισήμη, ἥτις ὀνομάζεται Ἡθική.

4. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀγαπῶμεν τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴ εἶναι πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει ὁ ὀρθὸς μας λόγος, ἢ γουν τὴν διδάσκομεν ἡμεῖς αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐπλάσθημεν λογικοί, καὶ νὰ προσπαθῶμεν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις μας νὰ γίνωμεν ἐνάρετοι. Μᾶς διδάσκει δὲ Τί χρεωσοῦμεν νὰ κάμνωμεν εἰς τὸν ἑαυτόμας, Τί εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ Πῶς νὰ φερῶμεθα εἰς τὸν ὕψιστον καὶ πανάγαθον δημιουργόν μας.

Τί χρεωσεῖ νὰ κάμνη ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἑαυτόν του.

§. 5. Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ λογικὸν ἀξία, τὴν ὁποίαν δὲν ἠξιώθη, ὡς εἶπαμεν (§. 2.), ἄλλο δημιούργημα· διὰ τὸ λογικὸν ὀνομάζεται ὁ ἄνθρωπος πρόσωπον· τὰ δὲ ἄλλα ὅλα, παρεκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, λέγονται πράγματα. Εἰς τὸ λογικὸν δύω τινὰ παρατηροῦμεν κατ' ἐξαιρετικὸν τρόπον· μίαν θαυμάσιον κλίσιν, εἰς τὸ νὰ μανθάνη γνώσεις διαφόρους· καὶ μίαν ἄλλην, εἰς τὸ νὰ ζήσῃ εὐδαιμόνως. Εὐδαιμόνων ὅμως δὲν δύναται νὰ γείνη ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰς ἡδονάς· διότι εἶναι προσωριναί, καὶ παρερχόμεναι ἀφίνου λύπην εἰς τὴν καρδίαν του· ὅταν ὅμως πράττῃ ἀγαθὰ, αἰσθάνεται χαρὰν, ἥτις ποτὲ δὲν παλαιόνηται, ἀλλὰ μένει ἀκμάζουσα εἰς τὴν καρδίαν του. Διὰ νὰ γείνη λοιπὸν εὐδαιμόνων ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ πράττῃ ἀγαθὰ, ἢ νὰ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴν.

§. 6. Ἐπειδὴ τὸ ἀγαθὸν ὑπαγορεύει ὁ ὀρθὸς λόγος, (§. 3.) εἶναι φανερόν, ὅτι μόνον οἱ ἔχοντες ὑγιᾶ τὴν δύναμιν ταύτην ἐμποροῦν νὰ πράττωσιν ἐνάρετα ἔργα· ὅταν δὲ ἡ δύ-

ναμὶς αὕτη εἶναι ἀργή, αἱ ἀπὸ φυσικὴν ὄρμην γινόμεναι πράξεις οὐτ' ἐνάρετοι, εἶναι ἕτε κακαί. Νήπια. π. χ. ὅσα πράττουσιν, εἶναι ἔργα ἀδιάφορα· καὶ τρελλὸς ἄνδρας ὑβρίζων καὶ ἀτακτῶν, ἢ φρονίμως ἡσυχάζων, οὐτ' ἀγαθὰ πράττει, οὔτε κακὰ, ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς ὁ ὀρθὸς λόγος εἶναι ἀπρακτος.

§. 7. Ὄταν δὲ ὁ Λόγος εἶναι ἐνεργὸς, τότε μᾶς δίδει τοὺς κανόνας, μὲ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ κυβερνώμεν τὰ ἔργαμας. οἱ κανόνες οὗτοι λέγονται καθήκοντα. Καθήκοντα λοιπὸν, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ φυλάττη ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν ἑαυτόν του, εἶναι τὰ ἐφεξῆς.

§. 8. Καθῆκον πρῶτον. Διατήρει καὶ αὖξανε τὴν ἀξίαν τοῦ προσώπου σου (§. 5.).

Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ ἐκ φύσεως τὴν εὐδαιμονίαν του, καὶ ἐπομένως τὴν πράξιν τῆς ἀρετῆς (§. 5.). ἡ πρώτη του ἀρετὴ λοιπὸν εἶναι νὰ ζῆ καθὼς ἀπαιτεῖ ἡ προσωπικὴ του ἀξία· ἀπαιτεῖ δὲ ἡ ἀξία του αὕτη νὰ μὴ καταφρονῆ τοὺς ἄνθρωπους, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν προσωπικὴν ἀξίαν, οὔτε τὸ λογικόν του, οὔτε τὸν πανάγαθον Θεόν, ὅστις τὸν ἔπλασε. Πᾶσα συγχώρησις πρὸς ἡδονὰς, αἱ ὁποῖαι ἀτιμάζουσι τὴν ἀξίαν μας, καὶ μᾶς ἀναδεικνύουσιν κτήνη ἀντὶ λογικῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἀμάρτημα· ἀπὸ τὴν ἀξίαν του ταύτην δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀποπλανᾷ μήτε φόβος, μήτ' ἀνθρωπαρέσκεια, μήτε πάθος· οὐδὲ πρέπει νὰ ὑποδουλωθῆ εἰς ἄλλον, ὥστε νὰ ἀναγκάζεται εἰς πράξεις τῆς ἀνθρωπίνης του ἀξίας ἀτιμασικάς. Ἐκ ταύτης τῆς γενναιότητος, ἥτις ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ εὐγενὴς ὑπερηφάνεια, ἐκπηγάζουσιν ἐγκράτεια, καθαριότης, ταπεινώσις. Ἀπολαύομεν δὲ ἐκ τούτων τὴν ἀνεκλάλητον χαρὰν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ συνειδότητος μας, τιμὴν παρὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἰλαρότητα καὶ δύναμιν τοῦ λογικοῦ μας· καὶ οὕτως ἀρτύνομεν καὶ ἐπιτείνομεν πᾶσαν χα-

ρὰν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἀφειτῶν δὲ ὁ ἄνθρωπος τὴν προσω-
πικὴν ἀξίαν, καταφρονεῖ τὸν ἑαυτόν του, γίνεται χαμηρῆς,
ὑποκριτῆς, ψεύστης, ἀλαζών, ἀκρατῆς, καὶ θηλυπρεπῆς, καὶ
κτηνώδης, ζῆ ἀσώτως καὶ ἀκολάσως, προσπαθῶν νὰ ἀρέσῃ
ὁμοίους του συντρόφους· καὶ διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν αἰσχρὰν του
διαγωγὴν, λέγει ὅτι ζῆ κομψῶς καὶ χαριέντως· ἐπ' ἀληθείας
ὅμως εἶναι ἄχαρις, καὶ οὐδαμινὸς, εὐτελέστατον ἀνδράποδον
τῶν παθῶν του, καὶ ἀξιοκαταφρόνητον ἀπὸ πάντα τίμιον καὶ
ἐνάριστον ἄνθρωπον. Διὰ νὰ μὴ καταντήσῃς λοιπὸν εἰς τὴν
ἀθλιότητα ταύτην, τίμα, ὅσον δύνασαι, τοὺς νόμους τοῦ ὀρθοῦ
λόγου· ἔχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐπαινετὰ τῆς ἀρετῆς,
καὶ τὰ ἐλλεινὰ τῆς κακίας ἀποτελέσματα· φεῦγε τὰς κακὰς
συναναστροφάς· καὶ πρὸ πάντων ἔχε πάντοτε εἰς τὸν νοῦν σου
τοῦ Θεοῦ τὴν δικαιοσύνην.

§. 9. Καθήκον δεύτερον. Διατήρει τὴν
ζωήν σου.

Διὰ νὰ πράττωμεν τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιωρί-
σθημεν ἐκ φύσεως, πρέπει νὰ ὑπάρχωμεν, ἕως οὗ θέλει ὁ
πλάστης μας· ἀναγκαίως λοιπὸν πρέπει νὰ διατηρῶμεν τὴν
ζωήν μας, καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν ὑπὲρ πάντα τὰ ἀγαθὰ τοῦ
κόσμου. Φύλαττε λοιπὸν τὴν ζωήν σου ὡς πολύτιμον θησαυ-
ρὸν, καὶ μὴ εἴπῃς ποτὲ κακὸν κατ' αὐτῆς. Ἀπόλαυε τὰ πρὸς
ζωὴν ἀναγκαῖα μέσα· ἐὰν δὲ ἀρρώσῃς, χρεωθεῖς νὰ λαμβάνῃς
προθύμως τὰ ἰατρικὰ φάρμακα, διὰ νὰ ὑγιάνῃς· καὶ
ἐὰν ἀνάγκη προσάξῃ νὰ ἀποβάλλῃς ἐν σου μέλος, διὰ νὰ δια-
τηρήσῃς τὴν ζωήν σου, πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ τὸ κάμῃς.

Ἄλλὰ περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωήν σου χρεωθεῖς νὰ δια-
τηρῇς τὴν προσωπικὴν σου ἀξίαν (§. 8)· διὰ τοῦτο παρὰ
νὰ πατήσῃς τοὺς κανόνας καὶ νόμους τοῦ λογικοῦ, πρόχρινε
χάλλιον νὰ ἀποθάνῃς. Ἐὰν θυσιάζων ἄλλον ἀθῶον ἐμπορῆς

νὰ ἐλευθερωθῆς ἀπὸ τὸν θάνατον, πρόκρινε κάλλιον νὰ ἀποθάνῃς ἐσύ. Ἐὰν πρόκηται νὰ κάμῃς κακὸν ἢ νὰ ἀποθάνῃς, πρόκρινε τὸν θάνατον. Τοιαῦτα ἔργα δεικνύουν ἀληθῶς ἠρωϊκὴν καρδίαν, καὶ ἀληθινὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας αἰσθησίν.

Οἱ αὐτοχειρες, ἤγουν ὅσοι φονεύουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς, ἀμαρτάνουσιν ἀσυγχώρητον ἀμάρτημα κατὰ τοῦ καθήκοντος τούτου. αὐτοχειρες δὲ λογίζονται καὶ οἱ χωρὶς τινος εὐλόγου αἰτίας ριψοκινδυνουῦντες, καὶ οἱ ἀπὸ ψευδῆ τιμῆς αἰσθησίν παίζοντες μὲ τῆς ζωῆς των τὴν ὑπαρξίν, ὅποιοι εἶναι οἱ μισομάχοι, καὶ οἱ μικρύνοντες τὴν ζωὴν των μὲ κτηνώδεις καὶ ἀκρατήτους ἡδονάς· ὡς τοιοῦτοι πρέπει νὰ λογισθῶσι καὶ οἱ ἀπὸ φιλαργυρίαν κακοπαθοῦντες, καὶ ἐπιταχύνοντες τὸν θάνατόν των· ἀλλὰ καὶ οἱ κοπιᾶζοντες σωματικῶς ἢ ψυχικῶς ἔξω τοῦ πρέποντος εἶναι ὑπεύθυνοι εἰς τὴν αὐτοχειρίαν· καὶ ὅσοι εἰς τὰς ἀρρώστιας των δὲν μεταχειρίζονται τὰ ἀναγκαῖα ἰατρικὰ φάρμακα, δὲν εἶναι ἀθῶοι ἀπὸ τὸ ἀμάρτημα τούτο.

Διὰ νὰ μὴ καταντήσης ποτὲ εἰς ἀποσροφὴν καὶ μῖσος τῆς ζωῆς σου, συνείθιζε νὰ ἐργάζεσαι· ἀπόλαυε τὰς συγχωρημένας χαρὰς τοῦ βίου· ἀπόφευγε κερδαλέα παιγνίδια καὶ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ταραξῆ τὴν ἡσυχίαν σου. Διανοοῦ συχνάκις τὰς τῶν κακοπαθούντων ἐναρέτων εἰς τὸν μέλλοντα βίον ἀμοιβάς. Συλλογίζου πόσον εἶναι οὐδαμινὸν καὶ χαμερπὲς νὰ μισήσης τὸ διακόνημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτάχθης ἐπὶ Γῆς ἀπὸ τὸν πλάστην σου. Σιτοχάζου, ὅτι καὶ εἰς τὰς δυσυχεστάτας ἡμέρας τῆς ζωῆς σου εὐρίσκεις ἀφορμὰς νὰ ἐξυψώσης τὴν ἀξίαν σου διὰ τῶν ἀρετῶν σου, καὶ νὰ γείνης εἰς τὸν κόσμον ὠφέλιμος. Εἰς τοὺς κινδύους ἐνισχύου πάντοτε ἐννοῶν, ὅτι εἶναι Θεὸς, προσάτης τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐναρέτων ἀνθρώπων, καὶ θέλει σὲ λυτρώσειν ἀπὸ τὰ κακὰ, εἰάν εἶναι συμφέρον σου.

§. 10. Καθῆκον τρίτον. Στόλιζε τὸν ἑαυτόν σου μὲ παντοῖα μεθήσεως εἶδη.

Ὅσον εἶναι τελειότερος εἰς τὰς μαθήσεις ὁ ἄνθρωπος, τόσον εὐκολώτερα ἐμπρὲς καὶ τὴν προσωπικὴν του ἀξίαν ἢ αὐξάνη (§. 8.), καὶ τὴν ζωὴν του νὰ διατηρῆ (§. 9.)· χρεωσοῦμεν λοιπὸν νὰ γυμνάζωμεν καὶ αἴσθησιν καὶ φαντασίαν καὶ νοῦν· χρεωσοῦμεν νὰ μάθωμεν διὰ τῆς Φυσικῆς τὰ περικυκλοῦντα μας πράγματα· καὶ νὰ ἐρευνήσωμεν διὰ τῆς Φιλοσοφίας αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ἥγουν τὴν φύσιν ἡμῶν αὐτῶν, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ διοικῶμεν συμφώνως μὲ τοὺς κανόνας τοῦ λογικοῦ τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρμάς μας.

Τὸν προκομμένον ἄνθρωπον ἐπαινοῦσι καὶ τιμῶσιν ὅλοι οἱ ἀγαθοὶ καὶ τίμιοι ἄνθρωποι, ὡς ὠφελοῦντα τὴν ἀνθρωπότητα καὶ δι' ἀγαθῆς συμβουλῆς, καὶ διὰ διδασκαλίας καὶ ἐγγράφου καὶ ἀγράφου· ὁ προκομμένος ζῆ ζωὴν εὐτυχεσάτην καὶ μακαριωτάτην, ἐπειδὴ αἱ χαραὶ του ποτὲ δὲν λαμβάνουσι τέλος.

Πολλοὶ ὅμως παραμελοῦν τὴν προκοπὴν των, διότι ἡ παχυλὴ αἴσθησις ἐκατακυρίευσεν τὸν ὀρθὸν αὐτῶν λόγον· πολλοὶ ἐκδίδονται εἰς ἀργὰς ἀσχολίας καὶ ματαιίας συναναστροφάς, ὅπου ὁ νοῦς των μένει κενὸς ἢ γεμίζεται ἀπὸ καπνὸν ματαιότητος. Τινὲς δὲ ἐνόμισαν τὴν παιδείαν ὡς πάρεργόν τι, τὸ ὁποῖον εἶναι κύριον ἔργον διδασκάλων καὶ ἱερέων. Ἄνοητοι τινὲς πάλιν καυχῶνται, ὅτι καὶ ἀγράμματοι ὄντες, ἀπέκτησαν ὅμως πολλὰ ἀργύρια. Ἄφρονες δὲ ἄλλοι ἢ κακοηθέστατοι ἐσυκοφάντησαν τὴν προκοπὴν ὡς ἐναντίαν τῆς ἐκκλησίας· ὅλοι οὗτοι εἶναι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐπαραίτησαν οἰκειοθελῶς τὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐσπλαγχνίαν χαρισθέντα, εἰς αὐτοὺς ὀρθὸν λόγον, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ εἶναι διὰ βίου κτήνη. Σὺ δὲ, διὰ νὰ προκόψης, φύλαττε τὰ ἐφεξῆς.

Προσπάθει παντοίως νὰ περισσεύσῃς τὰς γνώσεις σου· διὰ τοῦτο συνανασρέφου μὲ διδασκάλους καὶ χρησούς τὰ ἦθη ἀνδρας· ἀναγίνωσκε βιβλία· σκέπτου καὶ συλλογίζου κατὰ σεαυτόν· βλέπε πάντοτε τοὺς προκομμένους καὶ ζήλευέτους· βλέπε καὶ τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ βαρβάρους καὶ ἐλέει τους. λάμβανε κατὰ νοῦν Πόσον τιμῶνται οἱ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς ἐξεύροντας νὰ τιμῶσι σοφίαν, καὶ πόσον καταφρονοῦνται οἱ βάρβαροι· ἐνδυναμόνε τὸν νοῦν σου μὲ τέρψεις καὶ διατριβὰς μετρίας καὶ τιμίας, καὶ προετοίμαξέ τον εἰς νέους κόπους καὶ ἀγῶνας.

§. 11. Καθῆκον τέταρτον. Διατήρει τὴν ὑγιείαν σου.

Ἡ ἀρρώστια μᾶς ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθήκοντων μας. Πρέπει λοιπὴν δι' ἀγαθῆς διαίτης, καὶ ἀποφυγῆς τῶν ἀκρασιῶν, καὶ διὰ σωματικῶν γυμνάσεων νὰ ἐνδυναμόνωμεν καὶ νὰ διατηρῶμεν ὑγιερὸν ὅλον τὸ σῶμα μας· ἀλλ' ὅταν πρόκηται ἄλλο ἀνώτερον καθῆκον, πρέπει τότε πρὸς φύλαξιν ἐκείνου νὰ καταφρονῶμεν καὶ τὴν ὑγιείαν μας· τοιοῦτοι εἶναι οἱ ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τῆς πατρίδος κόποι, καὶ αἱ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ταλαιπωρίαί.

Βοηθοῦσι δὲ καὶ συντελοῦσιν εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου τὰ ἐφεξῆς· συνήθεια καὶ γύμνασις εἰς τὴν φιλοπονίαν καὶ ἐργασίαν· τάξις εἰς τὰ ἔργα· φειδωλία μετὰ φρονήσεως· νὰ ἔχῃς χρείας, ὅσον δυνατὸν, ὀλίγας· νὰ ἐκλέγῃς καλὰς συναναστροφάς· νὰ κινῆσαι συχνάκις· νὰ ἀναπνέῃς καθαρὸν αἶρα· νὰ τρώῃς ὑγιεινὰ φαγητά· ν' ἀπολαύῃς τὰς ἡδονάς, ὅσαι εἶναι συγχωρημέναι καὶ ἀνεύθυνοι καὶ ἀμεμπτοι.

§. 12. Καθῆκον πέμπτον. Αὔξανε τὴν εὐτυχίαν σου.

Ἐπειδὴ χρεωσοῦμεν νὰ ζήσωμεν, ὅσον θέλει ὁ Θεός

(§. 9.), διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ νὰ διατηρήσωμεν τὰ ἀγαθὰ τῆς τύχης· ταῦτα δὲ εἶναι· ἐλευθερία νὰ πράττωμεν ἀνεμποδίζως κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ λογικοῦ μας· ἀργύριον, μὲ τὸ ὁποῖον ἀποκτῶμεν τροφήν καὶ ἱματισμὸν καὶ οἰκίαν· τιμὴ καὶ ἀγαθὸν ὄνομα· πίσις καὶ φιλία καὶ δυνάμις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ περὶ ταῦτα μας ἀσχολία δὲν εἶναι ἄδικος, ἀλλὰ χρέος μας ἀπαραίτητον· χρεωσούμεν δὲ νὰ ζητῶμεν τὴν εὐτυχίαν μας μὲ τοὺς κόπους μας, καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπωφελῶν προτερημάτων μας, καὶ χωρὶς νὰ παραβαίνωμεν κανὲν ἀπὸ τὰ προεκτεθέντα καθήκοντα· ἐὰν δὲ κινδυνεύῃ τι ἡ προσωπικὴ μας ἀξία πρὸς χάριν τῆς εὐτυχίας, προκριτώτερον εἶναι νὰ ζήσωμεν δυσυχεῖς, παρὰ κακοὶ καὶ ἀνάξιοι καὶ ἄτιμοι. Ἄλλ' εἰς ἀποκτησιν τῆς γνήνης ταύτης εὐτυχίας φύλαττε καὶ τοὺς ἐφεξῆς ἰδιαιτέρους κανόνας.

α'. Γίνου σεβάσμιος καὶ τίμιος εἰς τοὺς ἄλλους· διότι εἶναι ἀλαζονικὸν τὸ νὰ λέγῃς, ὅτι δὲν σὲ μέλλει ὅσα ἂν λέγῃσι περὶ σοῦ οἱ ἄνθρωποι. Διὰ νὰ σὲ τιμῶσι δὲ οἱ ἄλλοι, προσπάθει ν' ἀποκτήσῃς ἀληθινὰ προτερήματα, καὶ νὰ τὰ δεικνύῃς μὲ κόσμιον καὶ ταπεινὸν τρόπον· ἔσο πρόθυμος νὰ ὑπηρετῇς ἄλλους χωρὶς ζημίαν σου· μὴ ἀντιλέγῃς ἀκαίρως, μηδὲ συχνάκις, ὅπου μάλισα σὲ ἐμποδίζει τὸ καθήκον σου.

β'. Διὰ νὰ ζήσῃς εὐτυχῶς, εἶναι ἀναγκαῖον τὸ νὰ ἔχῃς καλὰς συναναστροφὰς, καὶ κοινωνικὰς σχέσεις· διὰ τοῦτο σοῦ εἶναι χρειώδες τὸ λεγόμενον Πολιτικὸν, ἢ ὁ ἀξεῖος ταῦ φέρεσθαι τρόπος· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὑπερβολικός· πρόσεχε μὴ προσκρούῃς εἰς μικράτινα, τὰ ὁποῖα σὲ κάμνουν δυσάρεστον εἰς τοὺς ἄλλους· ὅταν εἶσαι εἰς συναναστροφὴν, μὴ βόσκης τὸν νοῦν σου ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Ἀπόφευγε ἀπρεπεῖς περιεργίας. Πρόσεχε ὅταν ὁμιλῇς, μάλισα δὲ μὲ ἀγνώστους ἀνθρώπους:

γ'. Ἐσο πρᾶος καὶ ταπεινός, ἀλλ' ὄχι μωρός. Μὴ ἀλαζονεύεσαι, μηδὲ νὰ ζητῆς μεγάλα πράγματα· φαίνου ἰλαρὸς καὶ εὐθυμος εἰς τὰς συναναστροφάς· διότι μὲ τὴν μελαγχολίαν σου ταράττεις τὴν τῶν ἄλλων εὐφροσύνην. Μὴ μεταχειρίζεσαι ἀγχίνοιαν εἰς τὸ νὰ πειράζης ἄλλους, ἢ εἰς τὸ νὰ καταφρονῆς τίμια πράγματα· ὑπόφερε τὰς μικροπρεπείας ἄλλων ἀνθρώπων· μὴ θυμῶν ποτὲ ὑπερβολικῶς· διότι ἡσυχος ὢν, θέλεις πράττειν πάντοτε μετὰ κρίσεως καὶ σκέψεως.

δ'. Μὴ ἐμπιστεύεσαι εἰς τινὰ χωρὶς ἀνάγκην τὰ μουσικά σου· ἔσο πάντοτε προσεκτικὸς καὶ φρόνιμος, ὅταν συνανασρέφεσαι μὲ προληπτικούς καὶ ἐμπαθεῖς ἀνθρώπους. Ὑπόφερε μικρὰ πειράγματα. Ἀπόφευγε ἀμφιβόλους λόγους καὶ πράξεις· ἀλλ' εἰς συμπέσωσι τινὲς, προσπάθει νὰ τοὺς σαφηνίσῃς.

ε'. Μάθανε νὰ ἐκλέγῃς φίλους· διότι ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τῶν φίλων σου συμπεραίνουν οἱ ἄνθρωποι τὸν ἰδικόν σου. Ἀγαθοὺς καὶ δικαίους φίλους συντήρει διὰ βίου μὲ τὸ πολιτικὸν καὶ μὲ τὴν πρόθυμον πρὸς αὐτοὺς ὑπηρεσίαν· πρὸς χάριν δὲ φίλου μὴ πράξῃς ποτὲ κἀνὲν κακόν.

ς'. Πολλὰ ἀναγκαῖον εἶναι νὰ γνωρίζῃς Ποίους συνανασρέφεσαι· ἡ ἰδία σου πεῖρα, ἀναγνώσεις καὶ ἰστορίαι σὲ διδάσκουν τὴν τῶν ἀνθρώπων γνῶσιν. Παρατήρει τὸ πολίτευμα τῶν ἄλλων εἰς τὰς συναναστροφάς, εἰς τὰς ἀσχολίας των, εἰς τὰς κλίσεις των, καὶ εἰς τὰ παραμικρὰ αὐτῶν κινήματα.

ζ'. Μὴ ἐνωθῆσαι εἰς τὰς τῶν ἀξιωματικῶν αὐλὰς· μηδὲ νὰ γίνεσαι εὐκόλως πεισός των. Ἐχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κομψὴν παροιμίαν. Πόρρω Διὸς καὶ κεραυνῶν· πρὸς δὲ τοὺς μικροτέρους σου ἔσο πολιτικὸς καὶ συγκαταβατικὸς, καὶ δείχνε, ὅτι χαίρεις εἰς τὰς ἀσχολίας των, ὅταν εἶναι ἀνεύθυνοι· δείχνε τους, ὅτι γνωρίζεις τὰ προτερήματα, καὶ τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν, δεξιότητας.

η'. Ἐὰν ἔχῃς ἐχθρούς, ἀγωνίζου νὰ ἀποβάλης τὰς ἀφορμὰς τῆς διχονοίας, καὶ νὰ φιλιωθῆς μετ' αὐτῶν. Κανένα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου δὲν πρέπει νὰ καταφρονῆς ὡς ἀνάξιον, οὐδὲ νὰ τρέμῃς ὡς τὰ πάντα δυνάμενον. Κανένα σου ἐχθρὸν μὴ ἐρεθίζῃς εἰς πλειοτέραν ἐχθραν χωρὶς ἀνάγκην.

θ'. Τὰ γήινα ἀγαθὰ μᾶς γίνονται μέσα εὐεργεσιῶν, καὶ ἢ κατάχρησις αὐτῶν ἀναγγέλλει τοῦ ἀνθρώπου τὴν κακοήθειαν. Μάθανε λοιπὸν νὰ κάμνῃς χρῆσιν τοῦ ἀργυρίου ἀγαθὴν καὶ ἀξίειπαινον· μὴ κάμνῃς χρέη χωρὶς μεγάλην ἀνάγκην. Ἐὰν παραλάβῃς τοῦ κοινουῦ χρήματα, ἢ ἂν ἐμπιστευθῆς ξένην παρακαταθήκην, φυλάττου κατὰ πάντα τρόπον νὰ μὴ σφετερισθῆς οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ἐξ αὐτῶν διὰ οὐδεμίαν πρόφασιν. Μὴ γίνεσαι μανικὸς εἰς τὸ νὰ κερδαίνῃς. Κράτει τακτικὰ κατὰ τάξιχα τῶν, ὅσα λαμβάνεις καὶ δίδεις, ἢ ὅσα δανείζεις καὶ δανείζεσαι. Φύλαττε ἐξωφλητικὰ καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα γράμματα.

ι'. Μὴ καταφρονῆς οὔτε τὸν πλοῦτον, οὔτε τὴν πενίαν. Μὴ γίνεσαι πλεονεκτικὸς καὶ φιλόργυρος, ἀλλ' οὐδὲ ἄφροντις καὶ ἄσωτος· Φρόντιζε δι' ἀγαθῆς καὶ δικαίας οἰκονομίας νὰ πληθύνῃς τὰ οἰκιακά σου πράγματα. Διὰ κέρδος μὴ ἀνοίγῃς ποτε ἀδίκους κρισολογίας.

ια'. Οἰκονόμει καλῶς τὸν καιρὸν σου. Πράττε πρῶτον τὰ ἀναγκαιότατα· ὅ,τι δύνασαι νὰ κάμῃς σήμερον, μὴ τὸ ἀφίνῃς διὰ τὴν αὔριον· ὅ,τι δύνασαι νὰ κάμῃς ἀτὸς σου, μὴ τὸ ἀφίνῃς νὰ τὸ κάμουν ἄλλοι. Μὴ ἐπιφορτίζεσαι παρὰ πολλὰ ἔργα· διότι ὅς τις ἀγαπᾷ νὰ κάμῃ πολλά, δὲν κατορθώνει κανὲν καλόν. Κάμνε εἰς τὸν κόσμον ὅ,τι ἀγαθὸν δύνασαι. Ἐὰν ὅλοι ἐπρατταν οὕτως, ὁ κόσμος ἤθελεν εἶσθαι εἰς καλητέραν κατάστασιν. Μὴ ἀναγινώσκῃς βιβλία ἀνωφελῆ· τοιαῦτα δὲ λέγω πολλὰ μυθώδη διηγήματα, καὶ πολλὰς ἀναισχύντους μυθιστορίας. Μὴ παίξῃς ποτὲ χαρτία ἢ ἄλλα παιγνίδια τακτικὰ τῆς ἡσυχίας σου καὶ ζημιωτικὰ τοῦ βαλαντιίου σου.

ιβ'. Εἰς τὴν νεότητά σου μάθε ἐπιτήδευμα ἢ τέχνην τινα. βάλε δὲ τάξιν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ δύνασαι νὰ μελετᾷς καὶ ἀξιόλογα βιβλία· πρὸς δὲ τοῦτο λάμβανε τὴν συμβουλὴν τῶν σοφωτέρων σου.

ιγ'. Πρὶν ἀναδεχθῆς κἀνὲν ὑπουργημα, μάνθανε Ποῖα εἶναι τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ ἀπὸ σέ. Ἐξέτασε τὰς δυνάμεις καὶ τὰς γνώσεις σου, ἂν εἶσαι εἰς τὸ ὑπουργημα τοῦτο ἐπιτήδειος· ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἀναδεχθῆς, μὴ ἀμελήῃς κἀνὲν ἀπὸ τὰ χρέη σου.

ιδ'. Ὅ,τι μέλλεις νὰ ἐπιχειρήσῃς, ἐξέταζε πρῶτον τὸν ἑαυτὸν σου, ἂν δύνασαι νὰ τὸ φέρῃς εἰς τέλος.

ιε'. Ἀπόφευγε ἀηδεῖς καὶ κακὰς συναναστροφάς· μὴ ἀγαπᾷς ἔξω τοῦ πρέποντος διαχύσεις καὶ εὐθυμίας· διότι ἐξασθενεῖ ἡ φιλέργια σου, καὶ ἐξοδεύεται εἰς μάτην ὁ πολύτιμος χρόνος, τὸν ὁποῖον δὲν ἐμπορεῖς νὰ ἐξαναγοράσῃς μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου.

ις'. Συνήθιζε νὰ γνωρίζῃς καὶ νὰ θαυμάζῃς τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ καλὰ τῆς φύσεως ἔργα. Ἡ ἡδονὴ αὕτη ἐνδυναμόνει τὸν νοῦν, ὅς τις ποτὲ δὲν θέλει ἀποσαθῆν παρατηρῶν τὰς πολλὰς καὶ παντοδαπὰς τῆς φύσεως καλλονάς.

ιζ'. Προσπάθει νὰ ἀναπαύεσαι εἰς τὴν κατάστασίν σου βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς ἱεράς ἡμῶν πίσεως. Μετρίαζε τὰς ἐπιθυμίας σου. Μὴ προσμένῃς πολλὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Μὴ ἐλπίζῃς καμμίαν σαθεράν εὐτυχίαν εἰς τὸν κόσμον. Ἀπόλαυε τὰς μικρὰς χαρὰς τῆς ζωῆς, εὐχαριστῶν τὸν πανάγαθον κύριον.

ιη'. Λάβε καθαρὰν καὶ ὀρθὴν ἔννοιαν τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας, καὶ τίμα την, ὅσον τῆς πρέπει. Συνήθιζε μὲ τὸν νοῦν σου νὰ βλέπῃς χαμένους ὅλας τὰς χρησάς σου ἐλπίδας· ἢ τοιαύτη σαθερότης σὲ προξενεῖ ἠθικὴν τινα εὐθυμίαν καὶ γαληνιότητα.

ἰθ'. Εἰς τὰς δυσυχίας μὴ γίνεσαι ἀνυπόμονος καὶ μελαγχολικός. Προσπάθει μὲ ἡσυχίαν νὰ εὔρης τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, καὶ τὰ μέσα τοῦ νὰ τὸ ἀποδιώξης. Μὴ μεγαλύνῃς τὰ κακὰ μὲ τὴν φαντασίαν σου. Μὴ προσκολλᾶσαι εἰς μελαγχολικοὺς σοχασμούς· ἀλλὰ προσπάθει εὐθύς νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ τὸ βάρος τῶν θλίψεων. Τίς ἐξεύρει, ἂν τὸ σήμερον φαινόμενον κακὸν δὲν θελεῖ φανῆν αὔριον ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον;

Τὶ χρεώσεϊ νὰ κάμνῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τοὺς ἄλλους.

§. 13. Καθῆκον πρῶτον. Τίμα τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὡς λογικὰ ὄντα, διατηρῶν καὶ αὐξάνων τὴν προσωπικῆν των ἀξίαν.

Καθεὶς ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος, καὶ προάγεται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ του εἰς τὴν ἀρετὴν (§. 2. 5.). Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τιμῶμεν τὴν προσωπικὴν του ταύτην ἀξίαν. Δὲν πρέπει νὰ καταφρονῶμεν τινὰ οὔτε μὲ τὸν νοῦν, οὔτε μὲ τὸν λόγον, οὔτε μὲ τὸ ἔργον· διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸν κακουργότατον δὲν πρέπει νὰ καταδικάζωμεν· διότι ὁ Θεὸς ἔχει ταύτην τὴν ἐξουσίαν· ἡμεῖς δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὰ κρύφια τῆς τῶν ἄλλων καρδίας. Καὶ κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων δὲν πρέπει νὰ δείχνωμεῖς τιμωρητικὸν ἦθος· τὰς κατὰ τούτων ποινὰς πρέπει νὰ διορίζῃ ἡ πολιτικὴ διοίκησις· ὁ δὲ ἰδιώτης δὲν πρέπει νὰ κάθῃται κριτῆς καὶ καταδικαστῆς τοῦ πταισίου.

Χρέος ἀπαραίτητον ἔχομεν νὰ τιμῶμεν τὴν ἱεράν ἡμῶν πίσιν· καὶ νὰ σεβώμεθα τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, τὰ δύο ἀπαραίτητα μέσα τῆς διατηρήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας· νὰ ἐκδιώκωμεν καὶ νὰ σέλλωμεν εἰς τοὺς κόρακας τὴν ἀμάθειαν, τὴν ἀπάτην, τὴν κακοήθειαν, τὰ ὀλέθρια ζιζάνια τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας.